

РЕЦЕНЗИЯ

за целите на конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“ в професионално направление 2.2. История и археология на ½ щат, обявен от Нов български университет

от проф. д-р Христо П. Тодоров, департамент *Философия и социология* в НБУ

Конкурсът заемане на академичната длъжност „професор“ в професионално направление 2.2. История и археология на ½ щат е обявен от Нов български университет, департамент *История*, в бр. 54 на *Държавен вестник* от 16 юни 2020 г. Единствен кандидат по този конкурс е д. ф. н. Момчил Николаев Методиев. Въз основа на самооценката на кандидата и други документи може да се направи констатацията, че Момчил Методиев отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“.

Кандидатът е придобил образователната и научна степен „доктор“ по история през 2002 г. след редовна докторантура в Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Научната степен „доктор на философските науки“ е придобил през 2010 г. във Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, катедра „Теория и история на културата“. Професионалният път на Момчил Методиев е разнообразен. Работил е последователно като учител по история в Софийската духовна семинария „Св. Йоан Рилски“ и в Немската езикова гимназия в София (1995-1996 г.), специалист в Държавна агенция „Архиви“ (1996-1997 г.), служител в Министерството на външните работи (1997-2006), редактор и главен редактор в списание „Християнство и култура“ (от 2007 г. до сега). Бил е хоноруван преподавател в СУ „Св. Климент Охридски“ (2008-2009 г. и 2017-2018 г.), Дипломатическия институт към Министерството на външните работи (от 2015 г. до сега), НБУ (от 2018 г. до сега). През 2002-2003 г. е бил сътрудник към Изследователския проект за Студената война в Центъра Уудроу Уилсън, Вашингтон, САЩ. От 2008 г. до сега е член на експертния съвет към Института за изследване на близкото минало, а от 2017 г. до сега е академичен съветник към неправителствената организация „Софийска платформа“. От 2018 г. до сега е член на Съвместната

мултидисциплинарна експертна комисия по исторически и образователни въпроси между Република България и Република Северна Македония.

Момчил Методиев е представил за участие в конкурса както следва:

- 1) като хабилитационен труд монографията *Нюйоркски митрополит Андрей. Биография, спомени, дневници* (изд. „Рива“, София 2016) и написаната съавторство с Мария Дерменджиева монография *Държавна сигурност – предимство по наследство. Професионални биографии на водещи офицери* (изд. „Сиела“, София 2016);
- 2) монографията на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на присъждане на научна степен „доктор на науките“ *Между вярата и компромиса. Българската православна църква и комунистическата държава (1944-1989 г.)* (Институт за изследване на близкото минало, София 2010);
- 3) 9 студии и статии с научен принос, несвързани тематично с посочените монографии;
- 4) 6 документални издания и публикации, с принос към изворовата база.

Монографията *Нюйоркски митрополит Андрей. Биография, спомени, дневници* (560 стр.) представлява биография на митрополит Андрей (1886–1972) – една от значимите фигури в клира на Българската православна църква през XX век.

Митрополит Андрей със светско име Стоян Петков става монах през 1928 г. на 43 годишна възраст след като е получил солидно образование, натрупал е значителен житейски опит, а е придобил и публична известност. Той участва активно в живота на Българската православна църква у нас и зад граница от началото на 30-те години до края на живота си в началото на 70-те години на XX век. Момчил Методиев предлага разказ за живота и дейността на една ярка, активна и влиятелна личност, на фона на широка и многостранна картина на живота на Българската православна църква в едни наистина смутни и тревожни десетилетия. Доколкото митрополит Андрей е активен участник в живота на Църквата, в разказа за живота му неизбежно се вплитат най-важните църковно-политически въпроси на времето – въпросите за устройството, управлението и външно-политическата дейност на Църквата както и за нейното отношение към светската власт. Последният въпрос придобива драматична важност след установяването на комунистическата власт в България. В хода на своето изследване авторът поддържа според мен добре обоснованата теза, че въпреки политическите превратности и идването на власт на един силно враждебен към християнската вяра и репресивен спрямо Църквата насилствен атеистичен режим, в

дейността на Българската православна църква преобладава приемствеността и тя продължава да живее с въпроси, които са стояли пред нея преди комунистическия преврат. Особена ценност имат онези страници, в които Момчил Методиев разказва историята на създаването на българската епархия в Северна Америка. Съществени фактори в живота на тази епархия са появата и консолидацията на българската политическа емиграция и съпътстващите я опити на комунистическа България да влияе върху нея. Немалка роля играят и организациите на македонските българи в Америка. Учредяването и развитието на българската епархия е поставено в широкия контекст на вселенското православие след Втората световна война с изключително сложните вътрешни взаимоотношения в него. По това време Новият свят става арена на съперничества за влияние между различните национални църкви. В контекста на тези съперничества и, разбира се, на интригите на комунистическата държава става разбираемо и разделянето на българската православна общност в Америка. Базирано върху непроучени досега и непубликувани документи от личния архив на митрополит Андрей, на документи от архива на Комитета по църковни въпроси и архива на Държавна сигурност, изследването на Момчил Методиев изгражда един многомерен и детайлизиран образ на митрополит Андрей като духовник и църковен деец. Без да си поставя за специална цел да прави психологическа характеристика на митрополита, авторът много внимателно и дискретно рисува образа на един много буден и интелигентен, независим в мисленето и поведението си, деен, почтен и всеотдаен човек. Изследването придобива допълнителна плътност и убедителност благодарение на публикуваните като приложение спомени и дневници на митрополит Андрей.

Монографията *Държавна сигурност – предимство по наследство*.

Професионални биографии на водещи офицери (957 стр.), написана в съавторство с Мария Дерменджиева (налице е разделителен протокол), представлява мащабно изследване върху системата на Държавна сигурност по време на комунистическия режим в България. База на изследването са документи на самата Държавна сигурност. От тях авторите правят обосновани заключения за функциите, организационната структура, щата, набирането и професионалното развитие на служителите и тяхното кадрово израстване. Авторите са проучили внимателно кадровите дела на голям брой служители заемали високи ръководни постове в системата на Държавна сигурност – министри и заместник-министри на вътрешните работи, началници и заместник-началници на управления и др. На базата на тези дела са изготвени безкрайно

интригуващи и богати на информация биографични справки, които заемат голяма част от обема на изследването. Обобщените статистически данни за произхода, образованието, професионалните умения, владенето на чужди езици и пр. на кадровия състав на институцията недвусмислено подкрепят тезата на авторите, че основният критерий за подбор и професионално израстване на служителите в Държавна сигурност е лоялността към БКП. Тя се гарантира главно чрез проучването на произхода, семейната среда на служителите и партийното членство. Системата е така настроена, че на практика е било невъзможно в нея да попаднат хора с „буржоазен“ произход и хора, които не са партийни членове. Много положителна оценка заслужава въвеждането на сравнителния аспект в характеризирането на българската Държавна сигурност. По сравнение с аналогичните служби от Източния блок, които през 80-те години поради силно намалената мотивация на служителите отслабват репресивния натиск върху обществата, Държавна сигурност става главен инструмент на т. нар. „възродителен процес“. Това според авторите довежда до свръхмобилизация на състава и до експанзия на службите в други сектори на живота и други служби. Изследвайки тези процеси на свръхмобилизация авторите правят добре обоснования извод, че силата и влиянието на Държавна сигурност се дължат не на професионалните качества на нейните служители, а на възможността под „крилото на Партията“ тя да упражнява институционализиран произвол. Хипотезата на авторите, че институционална култура на Държавна сигурност продължава да определя нейния облик и след краха на комунизма у нас, изглежда обоснована. За нейната проверка обаче е необходимо да се направи ново изследване върху съвременното състояние на тази институция.

Монографията *Между вярата и компромиса. Българската православна църква и комунистическата държава (1944-1989 г.)* (651 стр.) е първото цялостно изследване върху историята на Българската православна църква от времето на комунизма. База на изследването са слабо проучени документи от архива на Комитета по църковни въпроси. Главната сюжетна линия на изследването съвсем естествено се определя от отношенията между Българската православна църква и комунистическата държава. Открити са различни периоди в политиката на държавата спрямо Църквата. Тази политика се разполага в полето между мерките за брутална насилствена секуларизация на живота и относителната търпимост, съчетана с мерки по наблюдение, контрол и неофициално влияние върху Църквата от страна на комунистическите тайни служби. Особено внимание авторът е отделил на налагането на граждански ритуали на мястото

на църковните, което е един от главните инструменти на комунистическата политика на секуларизация. От 60-те години на XX век насетне държавата започва да използва за своите цели икуменическото движение, към което се присъединява Българската православна църква. Това, както отбелязва авторът, предизвиква конфликти в ръководството на Църквата. Не по-малко негативно влияние оказват опитите на държавата да се меси в живота на българските църковни общности в чужбина и да контролира българските епархии за Северна Америка и Западна Европа. Специална подтема на изследването е промяната на държавната политика по отношение на Зографския манастир в Света гора. Както и в монографията за Държавна сигурност Момчил Методиев предлага надеждни статистически данни за енорийските църкви и свещеници, за отслужените църковни ритуали и за бюджета на Църквата. Специално бих искал да изтъкна, че монографията на Момчил Методиев даде силен импулс на изследователския интерес към историята на Българската православна църква през XX век и я утвърди като важна тема за изследване.

Голямата биография на митрополит Андрей се съпътства от поредица биографични портрети на значими личности от историята на Българската православна църква, всички въз основа на непубликувани и неизвестни преди това документи. Тези портрети образуват отделна група публикации в научната продукция на кандидата. Друга група образуват публикации, посветени на политиката на насилствена секуларизация по време на комунистическия режим у нас и на използването на Българската православна църква за политически цели. Тези публикации обогатяват и уточняват съществено нашите знания за църковния живот по времето на комунизма. Още по-голямо значение в това отношение имат документалните издания, подготвени от Момчил Методиев най-често в съавторство. Тези издания представляват образци на професионализъм и научна добросъвестност.

Научните приноси на всички публикации, представени за участие в конкурса са действителни и са формулирани прецизно.

Със своите изследвания върху историята на Българската православна църква по времето на комунистическия режим и на комунистическата държавна сигурност Момчил Методиев се утвърди като уважаван и високо ценен учен със сериозни приноси към научното знание. Наред с това заслужават много висока оценка и неговите обществени изяви като главен редактор на списание *Християнство и култура*, като експерт по въпросите на църквата и религията и като просветен деец със сериозен

принос към изучаването на близкото минало и популяризирането на знанието за него в българското общество.

Имам непосредствени лични впечатления от кандидата. Познавам го от около три десетилетия. През всичкото това време съм следил със симпатия и съпричастност неговото формиране и развитие като първокласен учен. В моите очи той е много интелигентен, отговорен, добросъвестен, работлив, честен и отзивчив човек, който заслужава пълно доверие. За нас в Нов български университет би било чест той да стане част от нашата академична общност.

Нямам съвместни публикации с кандидата и не съм в конфликт на интереси.

Заключение: Цялостната научно-изследователска, публикационна, преподавателска и обществена дейност на д. ф. н. Момчил Николаев Методиев дава всички основания той да бъде избран за професор в професионално направление 2.2. История и археология. Ето защо като член на Научното жури аз напълно убедено ще гласувам ЗА неговия избор.

Подпис:

проф. д-р Христо Тодоров

София, 1 октомври 2020 г.